

Vendar so te variante odpadle, ker so Italijani vztrajali pri zamenjavi obalnega pasu v conii B za nekatere slovenske vasi v okolici Trsta in niso pristali na jugoslovansko zahtevo po izhodu na morje na območju Škednja in Žavelj. Zato je Jugoslavija sklenila, da za take koncesije ni vredno deliti cone B.

Po nekajmesečnih pogajanjih so 5. 10. 1954 v Londonu podpisali "Memorandum o soglasju". Njegovo bistvo je bila določitev, da se v conii A angloameriška vojaška uprava zamenja s civilno italijansko, v conii B pa ostane jugoslovanska. S sporazumom je bila določena tudi nova mejna črta s popravki v korist Jugoslavije na območju Miljskih hribov. Del Memoranduma je bil recipročno zasnovani "Posebni statut", ki je garantiral zaščito narodnih manjšin v obeh državah, v praksi pa ni bil z italijanske strani nikoli dosledno uresničen.

Čeprav je bil podpis Memoranduma s pravno formalnega stališča začasen, je pomenil konec tržaške krize. Slovenci so prvič v svoji zgodovini prišli do koščka svojega morja. Posledica Memoranduma so bile tudi velike demografske spremembe v Slovenski Istri. Večji del Italijanov je izkoristil možnost opcij - to je pravice, da se v roku enega leta od podpisa Memoranduma odločijo, v kateri državi bodo živeli - in se izselil v Italijo. Vendar naša obalna mesta niso doživela usode drugih istrskih mest, ki so po odhodu domačinov opustela, saj je slovenska vlada usmerila na obalno območje močan kolonizacijski tok iz notranjosti. Slovenci smo zaradi izgube Trsta začeli v naslednjih letih graditi pristanišče v Kopru, ravno tako smo začeli z velikimi vlaganji v izgradnjo ustrezne infrastrukture in industrije.

Ivan Marković

PETER PAVEL VERGERIJ STAREJŠI

(bibliografski preizkus)

Ob 550-letnici smrti koprskega humanista Petra Pavla Vergerija starejšega (1370-1444) so se Annales temu velikemu učenjaku poskusile oddolžiti z dvojnimi prevodom, v slovenski in italijanski jezik, njegovega edinega in za nas zelo pomembnega domoznanskega dela o mitološkem nastanku mesta Koper: De urbe Justinopolis.

Peter Pavel Vergerij starejši je bil ključna osebnost italijanskega in zato posredno tudi evropskega humanizma in njegovo delo predstavlja gotovo največji dosežek zgodnjega evropskega humanizma na področju pedagogike.

Peter Pavel Vergerij st. se je rodil v Kopru okrog leta 1349. Bil je plemenitega, čeprav ne tudi premožnega

rodu. Šolal se je sprva v Padovi in Firencah, morda pa tudi v Benetkah. Njegov učitelj je domnevno bil znameniti Giovanni da Ravenna (1343-1408), potujoči profesor, ki je imel tesne stike z velikima italijanskima pisateljema Petrarco in Boccacciom.

V Firencah je leta 1386 Vergerij spoznal Salutatiija, ta ga je uvedel v najpomembnejši literarni krožek tistega časa, t.i. "Paradiso degli Alberti". Prav v tem krožku je italijanski humanist Leonardo Bruni prebral svoj dialog *Dialogus ad Petrum Histrum*, ki ga je, kot je razvidno že iz naslova, v celoti posvetil "Istranu Petru" oz. našemu Vergeriju. Prav to delo pa je eno izmed najznačilnejših del celotnega literarnega humanizma, gotovo manifest.

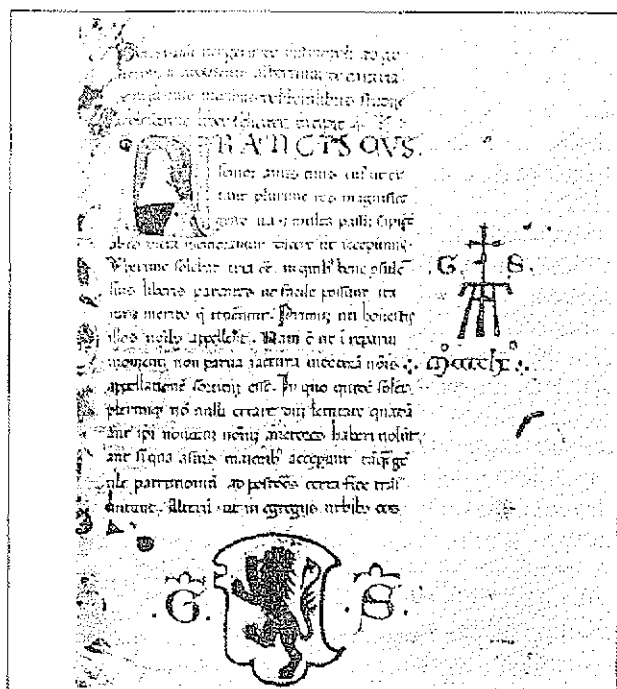
Prav tako v Firencah je Vergerij spoznal tudi znamenitega Francesca Zabarella (1360-1417), literata, kanonista in pozneje kardinala, s katerim je navezal tesno in iskreno prijateljstvo in z njim delil življenjsko usodo. Zabarella in Vergerij sta veliko romala po največjih italijanskih in evropskih središčih, kar je zelo otežilo delo njunih poznejših biografov. Še večjo zmešnjavo pa so povzročila številna večdnevna dokumentirana potovanja in večmesečni nedokumentirani postanki v drugih mestih, tako da je gotovo nemogoče z natančnostjo slediti Vergerijevim postajam v življenju.

V Firencah naj bi torej Vergerij ostal tri leta, potem pa naj bi se nastanil v Padovi, kot učitelj in dvorni svetovalec Francesca Carrare ml.

V Padovi je v letih 1393-1403 poučeval dialektiko na tamkajšnji Univerzi, dobil pa je tudi častno državljanstvo tega mesta. V to obdobje spada tudi eno od tistih krajsih, zgoraj omenjenih potovanj v druga mesta. Začasno se je torej vrnil v Firence poslušat slavnega Bizantinca Emanuela Crisolora, enega izmed prvih zahodnih učenjakov, ki so poznali grščino. Vergerij priložnosti ni zamudil, zelo hitro je postal Crisolorov najboljši učenec in prijatelj (saj je svojemu profesorju napisal celo epitaf). Vergerijevo bivanje v Padovi je prekinila vojna med družino Carrara in Benetkami (1405). Ker pa je bil Vergerij močno navezan na družino Carrara, je po njenem vojaškem porazu moral poiskati varnejše okolje. Sprva naj bi se za dve leti nastanil kar v Benetkah (!), vendar pa ta informacija ni povsem zanesljiva. Povsem gotovo pa je Vergerijevo bivanje v Rimu od leta 1406.

V Večnem mestu je Vergerij služil dvema papežema, in sicer Inocenciju VII. in Gregoriju XII., ter se v obdobju velikih cerkvenih sprememb še posebno izkazal.

Obdobje med letoma 1378 in 1417 je v zgodovini znano kot obdobje *razkola zahodne cerkve*, tedaj sta namreč v cerkvi vladala dva papeža, nekaj časa celo trije. Neljub spor, ki se je začel še v 14. stoletju, ko so papeži prestavili svojo prestolnico iz Rima v Avignon (1305 do 1377), so rešili na velikem koncil, ki ga je cesar Sigismund sklical v Konstanci (1414-1418).

Domneveni profil Petra Pavla Vergerija st. na prvi strani "Codice Marciano Latino", ki vsebuje njegovo delo "De ingenius moribus ..."

In kako se je v vsej zadevi znašel Vergerij? Povedali smo že, da ga je na papeški dvor povabil papež Inocencij VII., saj je le-ta nameraval povrniti sijaj tamkajšnji Univerzi in je zato v Rim vabil največje učenjake in literate svojega časa. Ob smrti papeža Inocencija (6. novembra 1406) se je Vergerij zavzel za ponovno enotnost rimske cerkve, spomnimo se, da so to leta razkola, za kar je tudi napisal poseben govor, ki ga je prebral kardinalom, ko so le-ti volili novega papeža: *Pro reintegranda uniendaque ecclesia ad romanos cardinales tempore schismatis in consistorio habita*. 2. decembra istega leta so rimski kardinali izvolili za papeža Benečana Angela Cornera, ki je papeževal z imenom Gregorij XII., njegovemu spremstvu pa se je pridružil tudi Vergerij. Tako sta v tem obdobju hkrati papeževala Gregorij XII. in avignonski papež Benedikt XIII. Zadevo so želeli popraviti na koncilu v Pizi (1409), kjer so kardinali poskušali razrešiti oba stara papeža in so izvolili za novega Aleksandra V.; papeži so bili tako trije, zmešnjava je bila popolna. Končno je leta 1414 cesar Sigismund sklical koncil v Konstanci, kjer so, po štirih letih pogajanj in usklajevanj, za edinega papeža izvolili Martina V.

Vergerij je služil papežu Gregoriju XII. Sledil mu je v Rimini, od koder naj bi se v letih 1411 in 1412 vrnil v rojstni Koper. Leta 1414, kot poroča koprski škof in zgodovinar Paolo Naldini, je bil Vergerij kanonik v

Ravenni, to pa je hkrati tudi edino pričevanje o Vergeriju kot duhovniku (drugi neposredni dokaz je lahko dejstvo, da se ni nikoli poročil, in izjemno pravoverstvo njegovih del).

Nato se je Vergerij na kratko znova zadrževal v Padovi in Bologni ter se končno v spremstvu kardinala Zabarelle napotil v Konstanco, kjer je bil eden izmed štirih duhovnikov, ki jim je bilo poverjeno štetje glasov. V Konstanci je leta 1417, po kratki bolezni kardinal Zabarella umrl. Koprskemu prijatelju je zapustil svoje največje bogastvo, velik del dragocene knjižne zbirke, Vergerij pa je prijatelja pokopal z največjimi svečanostmi v njegovi rojstni Padovi. Vergerij se je nato vrnil v Konstanco, kamor ga je povabil cesar Sigismund osebno. Pri njem je preživel svoja zadnja leta in na Ogrskem, najverjetneje v nekem samostanu v okolici Budimpešte, 8. julija 1444 tudi umrl.

PAULUS je prvo Vergerijevo delo pedagoškega pomena. Gre za komedijo, ki jo je napisal okrog leta 1390. Paulus je tudi ena izmed prvih gledaliških del italijanskega humanizma.

DE INGENUIS MORIBUS ET LIBERALIBUS STUDIIS je Vergerijevo največje delo. Je prvo sistematično delo na temo vzgoje in izobraževanja celotnega italijanskega humanizma.

VIRI

Študij Vergerijevega življenja in dela otežuje dejstvo, da je veliko njegovih del še vedno v obliki rokopisov, izdana dela pa so bila že zdavnaj razprodana in so težko dosegljiva. V nadaljevanju bomo na kratko omenili le nekatere vire, ki bodo lahko v pomoč bodočim raziskovalcem.

Komedija Paulus je bila dolga leta neizdana in neobjavljena, danes jo je najlažje prebrati v izdaji, ki sta jo uredila Vito Pandolfi in Ermina Artese v: Teatro goliardico dell'Umanesimo, Milano, 1965, Sergio Cella pa v: Atti e Memorie della Societa' Istriana di Archeologia e Storia Patria, 1966; ter A. Perosa, Per una nuova edizione del "Paulus" del Vergerio v: L'Umanesimo in Istria, Firenze, 1983.

De ingenuis moribus je bil prvič izdan v Milanu leta 1474 (potem ko je že dolga leta krožil v rokopisni obliki, kodeksa Ambrosiano in Vaticano ter devet kodeksov, ki jih hrani knjižnica Marciana v Benetkah), danes pa ga je najlažje zaslediti v izdaji, ki jo je uredil Carlo Miani v "Atti e Memorie della Societa' Istriana di Archeologia e Storia Patria" 1972-73.

Ostala izdana dela je najbolje uredil in izdal še Ludovico Antonio Muratori v: *Rerum Italicarum Scriptores*, T. XVI, Mediolani 1730, in žal je še danes ta zbirka skoraj edini vir Vergerijevih del. V njej lahko najdemo naslednja Vergerijeva dela:

De Gestis Principum Carrarensium;

De degnissimo funebri apparatu in exequiis clarissimi omnium principis Francisci senioris de Carraria Patavii principis die XXI novemb. anno MCCCXCIII;

Oratio ad Franciscum juniorem de Carraria Paduae principem pro communitate patavina;

Invettiva contro Carlo Malatesta signor di Rimini, per aver fatto gittare a terra la statua di Virgilio, che stava nella piazza di Mantova;

De Urbe Justinopoli;

Carmina;

Epistolae; pisma, Muratori jih je objavil deset, med njimi pa je tudi tista že omenjena, ki je bila napisana ob smrti Zabarelle.

Vergerijeva ostala izdana dela:

Francisci Petrarchae vita; izdal jo je škof Tommasini v: Petrarca redivivo (str.175 ed. pat. II. typ. Frambot 1650);

Opuscula de Divo Hieronimo; izdal Domenico Mauro Salmaso v Padovi leta 1767

M. Fabii Quintiliani institutionum oratoriarum libri XII in commentarios redacti Petro Paulo Vergerio auctore. Ex biblioteca Joan. Tillii, episcopi Briocensis. Parisii MDLIII.

Vergerijeva druga neizdana ali pa celo izgubljena dela (povzeto po: Pietro Stancovich, Biografia degli uomini distinti dell'Istria, Trieste 1829):

Arriano dei fatti di Alessandro;

Istoria dei principi di Mantova;

Istoria di Venezia;

Annotationes in librum de Gestis Carrarensium;

Apologia pro Carrarensibus contra Albertinum Musatum;

De statu veteris, et inclitae urbis Romae;

Sermo de religione et castitate;

De differentia amici, et assentatoris;

In foeneratores facetissima exprobatio;

Allegabilia dicta ex Timeo Platonis;

De arte metrica;

Orazione funebre fatta ad Ottoniello Discalcio;

Pro reintegranda uniendaque ecclesia ad R. R. cardinales, oratio tempore schismatis in concistorio habita.

Vergerijevi najstarejši življenjepisi (povzeto po: Carlo Combi, Saggio di bibliografia istriana, Venezia 1864):

Biographia Petri Pauli Vergerii Senioris, Ioachim Vadiani; ob koncu dela; De ingenuis moribus, opus P. P. Vergerii, Viennae Pannoniae 1511.

Epistola ad Petrum Paulum Vergerium, Iohannis Fabri, Viennae 1535

De ingeniis Istriae, Jo. Baptistae Goinei, Venetiis 1540

Elogia virorum literis illustris quotquot vel nostra vel avorum memoria vixere, Pauli Jovii, Basileiae 1577

LITERATURA

Tiraboschi: Storia della letteratura italiana, Modena 1776

Combi Carlo: Un discorso inedito di Pier Paolo Vergerio il Seniore da Capodistria, v: Archivio storico per Trieste 1822

Schweminski: P. P. Vergerius und M. Vegius. Ein Beitrag z. Gesch. der Padagogik, Posen 1858.

Babuder, Giacomo: Pietro Paolo Vergerio il Seniore da Capodistria, v: Atti dell'I. R. Ginnasio Superiore di Capodistria, Capodistria 1866.

Bernardi, Jacopo: P. P. Vergerio il Vecchio, izvleček iz: Rivista Universale, fasc. 156, Firenze 1875.

Combi, Carlo: Di Pierpaolo Vergerio il seniore da Capodistria e del suo epistolario, Venezia 1880.

Novati: Epistolario di Coluccio Salutati, Roma 1896.

Patrono, Carlo Maria: Noterella biografica Vergeriana (A proposito di un codice Petrarcesco) v: Pagine Istriane III. 1905

Zilioffo, Baccio: Nuove testimonianze per la vita di P. P. Vergerio il Vecchio, Trieste 1906 (vsebuje Vergerijev testament)

Cessi, R.: Un'avventura di Pietro Paolo Vergerio Seniore, v: Giornale di st. della lett. ital. Anno XXVII, vol. LIX 1909.

Zanutto, L.: P. P. Vergerio e le sue aspirazioni al Decanato Cividalese, v: Nuovo Archivio Veneto, Nuova serie XXI 1911.

Zilioffo, B.: La cultura letteraria di Trieste e dell'Istria, Trieste 1913.

Zonta, G.: Francesco Zabarella, Padova 1915.

Smith, Leonardo: Note cronologiche vergeriane, Venezia 1926-1928.

Smith, Leonardo: Epistolario di Pierpaolo Vergerio, Roma 1934.

Garin, Eugenio: L'umanesimo italiano, Bari 1958.

Semi, Francesco: La pedagogia dell'Umanesimo, Milano 1971.

Robey, David: P. P. Vergerius The Elder: Republicanism and civic values in the word of an Early Humanist, v: Past & Present 1973.

Robey, David - J. Law: The venetian wyth and the "De republica veneta of P. P. Vergerio" Rinascimento, XXV, 1975.

Robey, David: Aspetti dell'Umanesimo vergeriano, v: L'Umanesimo in Istria, Firenze 1983.

Semi, Francesco: Pier Paolo Vergerio il Vecchio, v: F. Semi "Uomini e tempi, Istria e Fiume" str. 99-107, 1991.

Robey, David: Il Vergerio e l'Umanesimo in Istria, v: F. Semi "Uomini e tempi, Istria e Fiume" str. 108-115, 1991.